

VZBURA ROĽNÍKOV V ČERTIZNOM A HABURE R. 1935

Okresy ležiace na východe Slovenska celkom pri poľských hraniciach — Snina, Medzilaborce, Stropkov — boli za kapitalistickej Československej republiky hospodársky, sociálne a kultúrne najzaostalejšími okresmi Slovenska. Priemysel tu nebol nijaký a hlavným zdrojom obživy obyvateľov bola pôda, ktorej výnosnosť bola o 30—50 % nižšia ako priemerný výnos na Slovensku.

Vedľajším zamestnaním obyvateľov bola práca v lesoch, pretože pôda, ktorú vlastnili, ich nestačila užiť. V týchto oblastiach, kde obyvateľstvo bolo a hlásilo sa k národnosti ukrajinskej, panoval silný národnostný útlak so strany českej a slovenskej buržoázie.

K týmto oblastiam patrily Čertizné a Habura, najsevernejšie obce Medzilaboreckého okresu, kde došlo v marci r. 1935 k vzburе roľníkov proti exekúciám. Obyvateľstvo týchto obcí tvorila v podstate vrstva malých roľníkov vlastníacich 3—4 k. j. ornej pôdy. Okrem tej mal skoro každý vo vlastníctve kúsok lesa. Rozloha obce Čertizné bola 2.373 ha s 1.088 obyvateľmi a 189 domami. Habura mala rozlohu 2.783 ha, 1.298 obyvateľov a 208 domov.

Pretože výnosy pôdy, ktorú obrábali, im nezabezpečovali dostatok obživy, boli nútení vyhľadávať zárobkové možnosti mimo svojho domova. Ešte pred prvou svetovou vojnou odchádzali každoročne na juh na poľnohospodárske práce. Od novoutvorenej Československej republiky očakávali zlepšenie svojich životných podmienok. No vskutku sa ich postavenie nezlepšovalo, ba práve naopak, zhoršovalo. Prvou svetovou vojnou, v dôsledku toho, že územím šiel front, utrpeli miestni obyvatelia veľké škody. Temer všetky obydlia boli zbúrané, prípadne poškodené. Pri ich stavbe a oprave sa obyvatelia zadlžili. Vojnové škody, ktoré od štátu právom požadovali, pretože patrili k oblastiam najviac postihnutým vojnou, im neboli vyplatené. Neustále vypisované žiadosti ostaly bez ozveny, až na niekoľko prípadov, keď boli niekoľkým občanom vyplatené pod titulom vojnových škôd smiešne nízke sumy. V priebehu predmníchovskej Československej republiky pokračoval v urýchlenej miere proces zbedačovania a zadlžovania drobných roľníkov. Naďalej drelí na svojich drobných poličkách, pracovali v lese pri rúbaní a svázaní dreva a to, čo dorobili a zarobili, sotva stačilo na tie najnutnejšie životné potreby. V lete odchádzali na juh na poľnohospodárske práce, a to väčšinou pešo. Za zmienku stojí

tá skutočnosť, že medzi nimi boli často i sedemdesiatroční ľudia. Bezmocní roľníci boli vystavení neobmedzenému vykorisťovaniu statkárov. Napr.: pri mlátení cepami, keď štyria vymlátili 15-krát 25 kg obilia, dostali z neho spoločne 25 kg. Mnohí z obyvateľov odchádzali za zárobkom do cudziny. Vyskytly sa prípady, že aj do vzdialenejších štátov (napr. do Belgicka) odchádzali pešo, pretože už nemali na čo vypožičať si peniaze.

Najťažšie časy nastaly pre obyvateľov za krízy, keď odpadly akékoľvek pracovné možnosti a ostali odkázaní len na výnosy pôdy. Práca v lesoch tiež prestala, pretože drevo nebolo kde predávať. Obyvateľ Čertizného, Štefan Macko, spomína, že za krízy, keď narúbal voz dreva a zaviezol ho do Medzilaboriec, bol šťastný, keď ho mohol predať za 7—8 Kčs, pretože najčastejšie sa stávalo, že sa ľudia vracali s nákladom zpäť. Hoci sa v týchto obciach žilo takým primitívnym a biednym spôsobom, že ľudia solili červenou soľou a jedávali jačmeň varený so zemiakmi, chlieb vídávali len málokedy, nebolo v týchto obciach z domácich obyvateľov nikoho, kto by nebol býval zadlžený. Predovšetkým dane, hlad, no aj potreba peňazí na cestu do cudziny nútily ľudí vypožičiavať si v bankách i u súkromných úžerníkov pri vysokých úrokoch. V obciach boli exekúcie na dennom poriadku. Obyvatelia sami písali o svojom živote v žiadosti o amnestiu zo dňa 14. marca 1937 toto: „... Žili sme v núdzi a biede, bez zárobku, v strachu o ďalšiu budúcnosť, bez nádeje, že by sa naše hospodárske pomery mohli zlepšiť.“¹

Takéto materiálne podmienky, prirodzene, nemohly ostať bez vplyvu na smýšľanie obyvateľov, na ich politickú orientáciu.

Najsilnejšie mocenské pozície na východnom Slovensku mala agrárna strana, ktorá mala v rukách všetku hospodársku i politickú moc. Každý predstaviteľ štátnej moci na východnom Slovensku, či v okresnom, alebo miestnom meradle, bol exponentom agrárnej strany a využíval svoje postavenie na upevnenie, prípadne udržanie pozícií agrárnej strany. Neboly zriedkavé prípady, že notár odmietol vybaviť roľníkovi jeho žiadosť, ak vedel o ňom, že nie je príslušníkom agrárnej strany, prípadne je jej odporcom, nehlasoval na ňu a podobne. Okrem toho tu boly aj iné možnosti na zavádzanie ľudí. V úradnom prípise, ktorý zaslal 22. marca 1935 notársky úrad v Habure Krajskému súdu v Košiciach ako dôkaz, že materiálne postavenie obyvateľov Čertizného a Habury nebolo také zlé, ako vypovedali samotní obyvatelia, uvádzaly sa podpory, ktoré dostávaly obce od štátu. Tak r. 1935 obec Habura dostala „na jarné osivo 5 q pšenice, 60 q jačmeňa, 15 q ovsa“, obec Čertizné v tom istom roku dostala „na jarné osivo 10 q pšenice, 30 q jačmenu a 20 q ovsa...“² Odhladnuc od toho, že množstvo obilia, ktoré obce dostaly na jarný osev, boly maličkosťou oproti tomu, čo v skutočnosti potrebovaly, rozdelila sa štátna podpora, a to nielen v tomto roku, ale i vždy predtým medzi funkcionárov a členov agrárnej strany a ostatným roľníkom sa dostalo len vtedy, keď čosi zvýšilo. Napriek všetkým možnostiam odstrašovania a zavádzania ľudí, ktoré tu mala

¹ Súdne spisy Krajského súdu v Košiciach, t. č. v archíve ÚD KSS.

² Súdne spisy Krajského súdu v Košiciach, t. č. v archíve ÚD KSS.

agrárna strana, najmä za hospodárskej krízy bol badateľný silný odklon drobných roľníkov od agrárnej strany. V Slovákú zo dňa 19. III. 1935 v súvislosti so vzburou roľníkov Čertizného a Habury sa okrem iného písalo: „... je všeobecne známe, že východoslovenský ľud najviac boľševizuje agrárna strana, ktorá pracuje tu takými prostriedkami, o ktorých sa pánom v Prahe ani nesníva“.³ V tomto ohľade možno dať ľuďakom plne za pravdu. Zbedačení roľníci prehliadli politiku agrárnej strany, presvedčili sa sami na sebe, že všetky sľuby, ktoré im dávala, keď išli k volebným urnám, ostaly vždy len volebnými sľubmi, že ich životné podmienky sa neustále zhoršujú, že agrárna strana nič nepodniká na ich záchranu, že v skutočnosti nie je stranou maloroľníckeho ľudu, ako sa ňou nazývala, ale stranou hájajúcou záujmy agrárnej veľkoburžoázie. Neznesiteľné hospodárske podmienky niesly so sebou radikalizáciu roľníkov, vzrast ich sympatií ku komunistickej strane.

Komunistická strana v Čertiznom a Habure mala už pred rokom 1935 silné pozície. V Habure viedol komunistov Fedor Macko, ktorý bol dlhé roky v Habure starostom. Schádzali sa na každú schôdzu u druhého občana, niekedy i vonku v poli. Na schôdzach rozprával Macko o komunistickej strane ako o jedinej vedúcej sile a skutočnej predstaviteľke drobných roľníkov, o Veľkej októbrovej revolúcii, o živote roľníkov v Sovietskom sväze. Často odhaľoval pred nimi politiku agrárnej strany, ktorá sa snažila získať ľudí pár kilami obilia, aby dostala pri voľbách čo najviac hlasov, získala v štáte čo najväčšiu moc a mohla diktovať opatrenia a zákony v prospech veľkostatkárov. Argumentoval im príkladmi pochopiteľnými i tomu najprostejšiemu človeku, dokazoval im, že agrárna strana, ktorej i oni odovzdali svoje hlasy, hoci je najsilnejšou stranou v štáte, nič pre nich neurobila, ba práve naopak, ich postavenie sa stále zhoršuje, vzmáha sa zadlženosť a všetkým im hrozí vydraženie posledných zvyškov majetku. Na schôdzkach komunistickej strany vysvetľovali komunisti roľníkom, že ak chcú dosiahnuť zlepšenie svojho postavenia, musia jednotne vystupovať proti exekúciám a musia požadovať od štátu vyplatenie vojnových škôd, z ktorých si potom vyplatia dlžoby. O činnosti komunistov máme mnoho dôkazov i v hláseniach četníckej stanice podávaných Krajskému súdu. „V zimných mesiacoch držel v Habuře (myslený Fedor Macko, E. P.) schůze se svými přívrženci, a aby to nebylo nápadné, činil to tak, že schůzky se konaly vždy u druhého občana. Tyto schůzky byly vždy večer a bylo přítomno 10 až 15 osob. Sděloval přítomným, že se Rusínům špatně vede, že mají špatný život, neboť chce-li si chudý Rusín zakouřiti, že musí čekati, až slepice snese vejce, že tak dále nemohou Rusíni žíti a že jen úředníctvo se má dobře a že je na přítomných, aby si lepší život vydobili a proto že se musí semknouti do jednoho šiku a sami si udělati pořádek, když nápravy u úřadu nelze docílit. Aby přítomné snáze povzbudil, vyprávěl jim o revoluci v Řecku. Dával za vzor ruský komunismus.“⁴ Táto zpráva, ktorej cieľom v tom čase bolo vykresliť komunistov ako najnebez-

³ Slovák, 19. III. 1935, č. 65.

⁴ Súdne spisy Krajského súdu v Košiciach, t. č. v archíve ÚD KSS.

pečnejšie živly, je pre nás dnes pekným dokladom o uvedomovacej práci komunistov na dedine.

Miestny učiteľ napr. o vzbure vypovedal: „Vzpouora občanů byla velmi vážna a připravovala se celou zimu u starosty obce v Habuře, který je síce na papíře přívržencem rolnické strany, avšak smýšlením je zuřivý komunist. Rolníkům v Habuře předstíral, že je nutné, aby i rolníci dostali od státu plat a pracovali jen tolik jako úředníci... Jak já jsem od občanů v Habuře informován, hlavní viník jest v Habuře starosta Fedor Macko a člen obecní rady, Michal Heteš-Turok.“⁵ Na inom mieste vzťahujúcom sa na to, o čom sa na schôdzach komunistov hovorilo, je uvedený: „... že my si musíme lepší život vydobíti; že se musíme semknout do jednoho šíku a udělat si sami pořádek, když to nemůžeme jinak u úřadu docílití.“⁶

V zime a hlavne na jar 1935 bola situácia v obciach zvlášť napätá. Zásoby sa mňaly a do novej úrody bolo ešte veľmi ďaleko. K tomu ešte prichádzali exekútori, aby za nezaplatené dane vydražovali roľníkom posledné kusy dobytká. Vzrastala nespokojnosť a bolo jasné, že táto raz musí vybúšiť. „Vzpouora by byla vypukla za každých okolností, a když ne v Čertizněm, byla by vypukla v Habuře“,⁷ hovoril vo svojej výpovedi istý svedok, keď charakterizoval situáciu v obciach pred vzburou.

13. marca 1935 Okresný súd v Medzilaborciach vypísal tri dražby v obci Borov, štyri v Habure a dve v Čertiznom. Okrem toho v dňoch 12., 13. a 14. marca bolo v Čertiznom vypísaných 18 dražieb pre nedoplatky na daniach. Dražby 12. marca a 5 dražieb 13. marca prebehly potichu, a to najmä preto, že vo väčšine prípadov sa neprihlásili kupci. Mala nasledovať dražba u Ivana Dimuna pre 404,50 Kčs nezaplatených daní. Ivan Dimun bol práve v Medzilaborciach, kde chcel zaplatiť uvedenú sumu. Dimunov syn sa postavil do cesty exekútorovi, keď tento chcel vojsť do maštale s prehlásením: „Vy ste mi kravu do maštale nedal a preto vás tam nepustím, aj keby prišlo 100 četníkov.“⁸ Okresný úrad pravdepodobne počítal s tým, že by sa roľníci mohli postaviť na odpor, pretože exekútor mal u seba prípis, podľa ktorého v prípade potreby mu mali četníci poskytnúť pomoc. Exekútor, ktorý si pre pomoc skutočne odišiel a vrátil sa s ňou k Dimunovi, našiel dvor obkľúčený obyvateľmi Čertizného, ktorí keď videli, že exekúcia sa má vykonať za asistencie četníkov, vtrhli do dvora a pýtali sa ich, akým právom pomáhajú exekútorovi. Na to četníci vzali Dimuna a odvádzali ho na četnícku stanicu, sledovaní vzrastajúcim zástupom obyvateľov, ktorí žiadali, aby Dimuna prepustili, aby všetky exekúcie byly zastavené a aby im byly vyplatené vojnové škody. Shromaždenie sa premenilo na demonštráciu. Četníci Dimuna nepustili a obyvatelia začali doliehať na četnícku stanicu, hádzali do okien kamene, ktoré donášaly ženy z blízkej zrúcaniny. Z obavy pred hnevom obyvateľov četníci nakoniec Dimuna predsa pustili a ľudia sa rozišli. V ten istý deň o 13. hod. mal ďalší exekútor

⁵ Súdne spisy Krajského súdu v Košiciach, t. č. v archíve ÚD KSS.

⁶ Súdne spisy Krajského súdu v Košiciach, t. č. v archíve ÚD KSS.

⁷ Súdne spisy Krajského súdu v Košiciach, t. č. v archíve ÚD KSS.

⁸ Súdne spisy Krajského súdu v Košiciach, t. č. v archíve ÚD KSS.

vykonať dražbu u Michala Fučilu, kde išiel v sprievode advokátskeho píšára. Už pri príchode do Čertizného ho pristavili ľudia a odrádzali od vykonania exekúcie, ale on napriek tomu šiel k Fučilovi. Len čo začal spisovať protokol, vtrhli ľudia, vytrhli mu spisy, roztrhali ich a exekútora i s pisárom vyhnali z domu. I títo sa, ako predchádzajúci exekútor, skryli na četníckej stanici a podvečer, keď sa zotmelo, vypravovali ich četníci z dediny.

Tým sa ešte nekončily rušné udalosti toho dňa. Na večer bola ohlásená schôdza agrárnej strany, ktorá prišla pred voľbami agitovať. Okrem rečníka prišiel na schôdzu pod titulom zástupcu okresnej politickej správy Peter Starinský, na východe známy agrárnik. Hneď, ako sa ujal slova prvý rečník, ozvaly sa nespokojné hlasy shromaždených občanov, ako: „Chodíte sem preto, aby ste sem priviedli exekútorov“⁹ a pod. Na tejto schôdzi prejavili obyvatelia jasný odpor voči agrárnej strane, ktorej politiku už jasne prehliadli. Zanedlho po otvorení schôdze zhasili svetlo a zbili rečníkov, medzi nimi i riaditeľa Okresnej roľníckej pokladnice. Zástupcovi Okresnej politickej správy sa podarilo v tme ujsť na četnícku stanicu, kde dúfal, že mu poskytnú pomoc. Tam bol však prítomný len veliteľ stanice, ktorý sa sám medzi ľuďmi neodvážil a ostatní četníci vypravádzali exekútorov. Takto neslávne skončila predvolebná agitácia agrárnej strany v Čertiznom.

Prvý odpor obyvateľov vypukol živelné. No v priebehu dňa si uvedomili, že určite bude prizvaný väčší počet četníkov, ktorému ak sa chcú vzoprieť, musia konať organizovane, nesmú sa trieštiť a nesmú sa nechať prevapíť. Preto požiadali obyvateľov Habury o pomoc a dohovorili sa, že príchod četníkov budú si ohlasovať zvonením, ktoré bude zároveň signálom na to, aby sa sišli všetci obyvatelia. Na druhý deň, na rozkaz okresného náčelníka skutočne prišlo 14 četníkov na čele s veliteľom A. Vacíkom. Keď sa priblížili k Čertiznému, začali tam zvoniť a kým četníci došli k četníckej stanici, boli tam sídnení aj obyvatelia. Medzitým sa i v Habure pod vedením komunistov shromaždili obyvatelia a prišli do Čertizného na pomoc. Vacík vyzval shromaždených, aby sa rozišli, na čo títo začali demonštrovať proti exekúciám a za vyplatenie vojnových škôd. Vtedy začali četníci na Vacíkov rozkaz rozháňať ľudí obuškami. Ľudia sa síce rozutekali, ale krátko na to začali hádzať po četníkoch kamenie a drevo a všetko, čo bolo po ruke. Četníci začali strieľať, na čo prekvapení obyvatelia ustúpili a četníci sa stiahli do kasární. O chvíľu obyvatelia začali opäť doliehať na četnícku stanicu, pričom niektorí z obyvateľov použili aj strelné zbrane. Spolu s četníkmi prišiel do Čertizného aj komisár politickej správy a skryl sa u krčmára, kde ho však ľudia našli a zbili. „Poněvadž situace byla stále hrozi-
vější a vzbouřencům přišli na pomoc občané z Habury, z Borova a z Medzilaborce, hlásil nadporučík výk. Vacík situaci velitelství četničského oddělení v Humenném telefonicky a prosil o posilu dalších 50-ti četníků. Po tomto hlášení žádal o telefonické spojení s okresním úřadem v Medzilaborci... Spojení s okresním úřadem neobdržel, poněvadž z Habury do Čertizného na pomoc vzbouřencům táhnoucí dav, který se zúčastnil též demolo-

⁹ Súdne spisy Krajského súdu v Košiciach, t. č. v archíve ÚD KSS.

vání četnických kasáren, přestříhl na dvou místech telefonní vedení.“¹⁰ Okresný náčelník Gallas v Medzilaborciach, keď nedostal zo vzbúrených obcí žiadnu zprávu, vyslal tam úradníka Okresného súdu na vyzvedy. Tomuto sa podarilo oklamať hliadky, ktoré byly rozostavené po ceste a dostal sa až do Čertizného, odkiaľ ho prestrojeného vyviedol istý občan. No i tak sa mu nepodarilo ľahko vyviaznuť, pretože na zpiatočnej ceste ho v Habure i prestrojeného poznali a zbili.

Ešte v ten istý večer sa ponáhal do Čertizného na pomoc ďalší oddiel četníkov. Pred Haburou sišli s aut a cez dedinu išli pešo. Obyvatelia Habury boli v pohotovosti a ohlasovali príchod četníkov opäť zvonímim. Už v strede dediny narazili četníci na shromaždených občanov, ktorých rozohňali obuškami a strelbou. No už niekoľko krokov za dedinou napadli Haburčania četníkov kamením a strelbou z pušiek. Četníci však mali prevahu zbraní a obyvatelia Habury museli ustúpiť.

Nasledujúci deň zatarasili ľudia krajinskú cestu medzi Borovom a Haburou, no do obcí bol povolaný už taký veľký počet četníkov z celého východu, že obyvatelia boli už proti nemu bezradní. V dôvernej zpráve Okresného súdu v Medzilaborciach posielanej Krajskému súdu v Košiciach sa hovorí, že do obcí bolo sústredených 230 až 240 četníkov.

Udalosti vyvolaly na východnom Slovensku veľký rozruch a nepokoj. Tento však bol za četnickej asistencie všade rýchlo umlčaný. Počet četníkov bol zosilnený a držaný v pohotovosti najmä v Medzilaboreckom okrese. Príchod a odchod z dedín strážilo četníctvo. Podľa zprávy uverejnenej v Slovákú z 20. III. 1935 na stanici v Medzilaborciach každého prichádzajúceho a odchádzajúceho četníci legitimovali a na pobyt v okrese sa vydávaly zvláštne povolenia. V čísle Slovákú z toho istého dňa v zpráve prebratej z A-Zetu sa písalo: „Komunisti v Michalovciach sa pokúsili využiť nepokoje k agitácii. I sem museli vyslať četníkov. Četnícka pohotovosť bola zosilnená o 20 mužov.“¹¹ Že vzbura mala silnú ozvenu na okolí, dokazuje zpráva, ktorú prebralo Rudé Právo z A-Zetu: „... v Medzilaborciach, kde již včera se pokusilo několik desítek lidí demonstrovat před okresním úřadem, ale později se rozešlo, shromáždily se dnes kolem poledne u cesty do Habury velké zástupy lidí, které nejspíše očekávaly, že z pobouřených obcí budou přiváděni zatčení provinilci. Aby se předešlo případné demonstraci, zakročilo četníctvo, načež se zástupy rozešly“.¹² Aká veľká bola obava úradov, že nespokojnosť vzrastie, dokazuje najlepšie tá časť dôvernej zprávy Okresného súdu v Medzilaborciach zaslanej prezídiu Krajského súdu, kde sa hovorí: „Títo pachatelia z obcí Čertizného a Habury, jako aj ďalší 2 obvinení z obcí Medzilaborce boli hned preto dopravení do Košic, lebo jednak tunajšia väznica na tak veľký počet zatknutých nestačila ako aj preto, že bola stále dôvodná obava, že by vzpúra sa rozšírila aj v iných okolitých obciach a že by spoluobčania zatknutých a prípadne z iných oko-

¹⁰ Súdne spisy Krajského súdu v Košiciach, t. č. v archíve ÚD KSS.

¹¹ Slovák, 20. III. 1935, č. 66.

¹² Rudé právo, 17. III. 1935, č. 65.

litých obcí občania snažili by sa eventuálnym útokom na súd vyslobodiť zatknutých, prípadne súdnu budovu by demolovali.“¹³

19. marca priniesol Slováč zprávu o tom, že v Medzilaborciach bol zatknutý komunistický agitátor, ktorý vraj za nepokojev prešiel na koni obce okresu a vyzýval, aby sa ľud pripojil k odbojníkom. Vzhľadom na to, že žiadna zpráva nehovorila o tom, že by niekto z demonštrujúcich v Medzilaborciach bol býval zatknutý, pravdepodobne on bol jedným z dvoch obvinených z obci Medzilaborce, o ktorých hovorí vyššie citovaná zpráva. Na základe uvedených zpráw možno oprávnene predpokladať, že nebyť veľkého počtu a pohotovosti četníctva, bola by vzbura dosiahla veľké rozmery.

Udalosti vyvolaly aj v celej republike veľký rozruch, ktorý sa vládne kruhy snažily rýchle umlčať. Štátne zastupiteľstvo vydalo redakciám zákaz uverejňovať vlastné zprávy. Bola vydaná úradná zpráva, v ktorej sa hovorilo, že poštvaný dav napadol úradné orgány, v dôsledku čoho sa musela privolať četnícka presila, ktorej sa podarilo zdolať odpor obyvateľov. Hoci zpráva bola pomerne stručná, poskytovala neobmedzené možnosti, ako vysvetľovať udalosti a kde hľadať ich príčiny. Viaceré noviny sa na svojich stránkach zaoberali hospodárskou situáciou východného Slovenska a uvádzaly konkrétne príklady zo života tamojších ľudí, no ich uzávery dopadly tak, že sa hľadal vždy ďalší vinník — agitátori, ktorí huckali ľudí a nehľadala sa príčina vzbury v samotnom spoločenskom systéme, v ktorom zbedačené masy nemaly iného východiska, ako stavať sa na odpor tomuto systému s konečným cieľom zvrhnúť ho a nastoliť iný. Je pochopiteľné, že buržoázna tlač nemohla dôjsť k inému uzáveru, nemohla urobiť nič iného, ako zastierať skutočnosť. Medzi prvé pokusy niektorých politických strán patrila snaha zvaliť vinu za vzburu na komunistickú stranu alebo aspoň využiť ju na útok proti nej. Večerník České slovo podával nepokoje ako výsledok poľskej iredentistickej agitácie, no to nebránilo Českému slovu, aby v súvislosti s udalosťami nežiadalo zastaviť niektoré politické strany, ale v prvom rade komunistickú stranu. Agrárna strana, ktorá bola najviac zodpovedná za hospodárske pomery na východnom Slovensku, vo svojej tlači buď úplne vynechala udalosti, alebo sa obmedzila na úradnú zprávu a najmä sa nezmienila o tom, ako dopadla jej predvolebná agitácia v Čertiznom. Pokiaľ orgány jednotlivých strán opisovaly biedu v severovýchodných okresoch Slovenska ako príčinu vzbury, robily to len preto, aby ju demagogicky využily pre svoje ciele. Články uverejnené v Slováku boly plné rozhorčenia nad politikou českej agrárnej strany, pričom slovo „česká“ bolo zvlášť zdôrazňované.

Sociálna demokracia i tento raz použila z predchádzajúcich bojov už osvedčenú demagogiu na zavádzanie svojich členských mäs a na zakrytie svojej prisluhovačskej politiky. Ale keď rozruch spôsobený udalosťami utíchol a veľké slová hovoriace o nevyhnutnej pomoci roľníkom na východnom Slovensku zmizly z tlače, sociálna demokracia ani prstom nepohla, aby sa táto pomoc uskutočnila. A ani „nikto proti postupu v Čertizné a Habure ze socialistických poslanců neprotestoval. Když zmizela Čertizná z prvních

¹³ Súdne spisy Krajského súdu v Košiciach, t. č. v archíve ÚD KSS.

listů, ustoupila zprávám o zavedení branné povinnosti v Německu a o válečném nebezpečí. Četli jsme burácející výzvy ke sjednocení národa, nadšené opěvování národní a státní solidarity, potoky šovinistických frází tekly proudem“.¹⁴ Takto charakterizovala Tvorba súčasnú situáciu po vzbure. Česká i slovenská buržoázia na jednej strane dala vo svojej tlači písať o sjednotení proti vonkajšiemu nebezpečenstvu, o celonárodných záujmoch, o solidarite a na druhej strane na jej rozkaz strieľali četníci do ukrajinských roľníkov brániacich si posledné zvyšky majetku a takýmto spôsobom rozbíjala možnosti vytvorenia jednoty proti vonkajšiemu nebezpečenstvu a zároveň dávala do rúk domácemu fašizmu zbrane, ktorými mohol ľahšie rozbíjať republiku zvnútra.

Zprávy, ktoré o udalostiach prinášala komunistická tlač, boly z väčšej časti konfiškované, preto sa musela uspokojiť s citovaním inej tlače a s úradnou správou. Zato však komunisti boli jediní, ktorí žiadali vládu, aby boly upravené hospodárske pomery na východnom Slovensku. Klub komunistických poslancov zaslal predsedníctvu poslaneckej snemovne list, v ktorom žiadal, aby bola svolaná mimoriadna schôdza poslaneckej snemovne, na porade ktorej by boly tieto body:

„1. Prehlásenie ministra vnútra o udalostiach v okrese medzilaboreckom, okamžité prevedenie rozpravy k prehláseniu a rozhodnutie o opatreniach v prospech obyvateľstva oblastí.

2. Usnesenie opatrení o okamžitom bezvýnimochnom zastavení všetkých exekúcií voči pracujúcim roľníkom, domkárom a dedinskej chudobe vôbec a usnesenie najnaliehavejších opatrení v otázke zadlženia týchto vrstiev.

3. Prevedenie rozpravy o všeobecných hospodárskych, sociálnych a politických pomeroch na Slovensku a Podkarpatorusku a o postavení národností týchto zemí.“¹⁵

Senát odmietol komunistický návrh a „socialistickí“ senátori hlasovali spolu s ostatnými buržoáznymi senátormi proti návrhu.

21. marca sa konala schôdza poslaneckej snemovne. V rámci prejednávania dodatkovej smluvy medzi Juhosláviou a Československom vystúpil komunistický poslanec Valló. Vo svojej reči najprv poukázal na stanovisko meštiackych strán, ktorých prvým výkrikom v súvislosti s udalosťami bolo „rozpustiť komunistickú stranu“! Ale keď sa ukázalo, že priamym vinníkom biedy východoslovenského ľudu je agrárna strana, nenapadlo ich brať ju na zodpovednosť. Valló rozobral pravú príčinu vzbury roľníkov. Ukázal, že postavenie pracujúceho ľudu je výsledkom sedemnástročného vládnutia tých, ktorí majú plné ústa ochrany robotníkov a roľníkov, ale v skutočnosti práve oni ich nemilosrdne sdierajú a že pre zruinovaných roľníkov niet iného východiska z tohto postavenia ako stavať sa na odpor. Komunistickí poslanci žiadali, aby poslanecká snemovňa uložila vláde uskutočniť ďalej tieto opatrenia: zastaviť exekúcie proti domkárom, drobným roľníkom, živnostníkom a robotníkom, poskytnúť im náhrady za vojnové škody, bezplatne poskytnúť dostatočné množstvo osiva všetkým drobným roľníkom,

¹⁴ Tvorba 1935, č. 14.

¹⁵ Rudé právo, 19. III. 1935, č. 66.

prepustiť zatknutých pri udalostiach v Čertiznom a Habure, odvolať četnícke posily z obcí a odškodniť tých, ktorí postupom četníctva utrpeli škodu.

Ani na tento návrh poslanecká snemovňa nereagovala. Sociálnodemokratická tlač sa zmienila o komunistických návrhoch; ktorých cieľom bolo zlepšiť hospodársku situáciu východoslovenského a zakarpatského ľudu týmto spôsobom: „Komunisté Valló a Török mlúvili o docela jiných věcech a byli proto předsedou napomináni.“¹⁶

So strany vládnúcich kruhov Československa sa neurobily nijaké opatrenia, ktorých účelom by bolo upraviť hospodárske pomery na východnom Slovensku a akékoľvek návrhy komunistickej strany boli zamietnuté alebo ponechané bez povšimnutia. Zato však sa zaviedlo prísne pokračovanie proti občanom vzbúrených obcí. Príchod a odchod do dedín strážilo četníctvo. Zatýkanie a vyšetrovanie obyvateľov bolo sprevádzané surovým bitím bezbranných ľudí, a to bez výnimky mužov i žien. V samotnom hlásení četníckej stanice je na niekoľkých miestach zmienka o tom, že četníci použili obušky proti ženám, ktoré sa pokúšali zabrániť zatknutiu svojho muža alebo syna. „... uchopila svého syna ze zadu za ramena a bránila tak jeho předvedení. Poněvadž přes několikere vyzvání, aby od rušení služebního výkonu upustila, neuposlechla, bylo použito předvádějící hlídkou proti Jevce Šafránové obušku aby její odpor byl zlomen...“¹⁷ Výpovede obyvateľov boli vynucované bitím vyšetovaných. Obyvatelia Habury spomínajú, že v haburskej škole ešte donedávna boli na drevenej povale viditeľné škvrny krvi vpitej do dreva. V Čertiznom vyšetrovali na četníckej stanici. Do miestnosti brali vždy dvoch-troch mužov, ktorých bili po jednom. Keď vyšetovaných dobili tak, že padli dobití na zem, poliali ich vodou a brali ďalších. Len do 18. marca takýmto spôsobom vyšetrili a zatkli 78 občanov, ktorých odvážali najprv do väzenia Okresného súdu v Medzilaborciach a odtiaľ do Košíc. O surovostiach, ktoré páchali četníci na vyšetovaných, svedčia listy niektorých zatvorených občanov, v ktorých žiadali o prepustenie z väzenia. Jeden zo žiadateľov písal: „Že som doznal u četnictva, že som hádzal kamene a zároveň že som sa zúčastnil aj útoku na četnickú stanicu, to som povedal iba preto, lebo pri vyšetrovaní četníci mňa chceli celkom zabiť, takže by som vtedy bol povedal, čo by sa len pýtali.“¹⁸

Surovým spôsobom četníckeho vyšetrovania prešli takmer všetci dospelí obyvatelia obcí okrem miestnej inteligencie a pár ľudí, ktorí sa snažili zlepšiť svoje postavenie tým, že sa nezúčastnili hnutia ostatných spoluobčanov, prípadne zašli až tak ďaleko, že ich aj udávali. Títo ľudia sa i v ďalšom období a za tzv. Slovenského štátu prejavili ako zapredanci. Niektorí z príslušníkov miestnej inteligencie ukázali za vzbury i po nej svoj protiludový charakter a svoje prisluhovačstvo vládnucej triede, keď udávali jednotlivých občanov a hlavne komunistov. No títo ľudia nemohli

¹⁶ Právo lidu, 22. III. 1935.

¹⁷ Súdne spisy Krajského súdu v Košiciach, t. č. v archíve ÚD KSS.

¹⁸ Súdne spisy Krajského súdu v Košiciach, t. č. v archíve ÚD KSS.

ubrať na veľkosti celej udalosti. Boj roľníkov Čertizného a Habury a obeť, ktoré priniesli obyvatelia týchto obcí, mal úspech. Zo strachu pred opakovaním sa podobných prejavov odporu „... žeby prevádzaním exekúcií v okolitých obciach mohlo dojsť k opätovným násilnostiam, preto tunajším prednostom bolo nariadené odloženie prevádzania vypísaných už dražieb na neurčito, kým nastane opätovne klud medzi obyvateľstvom obcí Čertizné, Habura, ba aj v niektorých okolitých obciach, kde sa možno obávať eventuálnym výtržnosťami (obci Kalinov, Vydraň, Palota, Výrava, Világy a Zbojňa), v prevádzania ďalších exekučných dražieb“.¹⁹

Vo vzbure roľníkov Čertizného a Habury nemožno znovu nevyzdvihnúť vedúcu úlohu komunistov, ktorí dokázali v pravý čas podchytiť náladu a iniciatívu prostých roľníkov a dokázali ich strhnúť a organizovať jednotný odpor prevažnej väčšiny občanov. Vzbura bola vedená a organizovaná tým spôsobom, ako desiatky podobných vzbúr vedených komunistickou stranou na Zakarpatskej Ukrajine, ktoré sa v tridsiatych rokoch rozrástly na masové hnutie. Tento boj proti exekúciám na Zakarpatskej Ukrajine dosiahol svoje výsledky zastavením exekúcií a toto dosiahol i za cenu veľkých obetí i boj roľníkov Čertizného a Habury.

Pri voľbách v máji 1935 kraj Čertizného a Habury patril k týmto oblastiam, kde vzrástol počet hlasov odovzdaných komunistickej strane o 75—100%. V neskorších časoch a najmä za tzv. Slovenského štátu boli Čertizné a Habura považované na východnom Slovensku za baštu komunistov. Strana tam ani na chvíľu neprestala pracovať. V obyvateľoch žila po celú druhú svetovú vojnu viera vo víťazstvo Sovietskeho sväzu. V sovietskych ľudoch videli svojich vlastných bratov a pomáhali sovietskym partizánom s nasadením vlastných životov. Príchod sovietskej armády uvítali s úprimným nadšením. Dnes už nemožno porovnať Čertizné a Haburu s tými, akými boli za kapitalistickej Československej republiky. Po fronte, ktorý stál v obciach tri týždne, boli dediny skoro úplne zničené. No dnes už tam stoja pekné rodinné domky, ktoré si obyvatelia postavili za pomoci štátu. Jedno z prvých roľníckych družstiev v prešovskom kraji bolo založené v Habure. Dnes sú v oboch obciach JRD III. typu a v Habure vzorné JRD. Život ľudí sa tu od základu zmenil. Obyvatelia tu dnes hovoria radostne o svojom živote a o budúcnosti. Ludovodemokratická republika má v nich svojich oddaných uvedomelých občanov, ktorí svojou prácou najlepšie dokazujú svoju vďačnosť za spokojný a šťastný život.

¹⁹ Súdne spisy Krajského súdu v Košiciach, t. č. v archíve ÚD KSS.